

PROJEKTIKIRJELDUS

Teema: “Rootsi suurvõimuaeg ja eestirootslased: võim, keel ja asustuspiirkond 16. sajandist 18. sajandi esimese pooleni”

Käesolev projektikirjeldus sisaldab kolme eri osaprojekti, mis peaksid andma olulise panuse rootsluse olukorra uurimisse Rootsi suurvõimu ajal eestirootslaste kogukonnaga selle keskel.

Taust

Välja on valitud sellised aspektid, mis annaksid lisandusi taustaks kui ka näitaksid ära Rootsi suurvõimupoliitika suhtumist eestirootslastesse kui provintsialamatesse, siin eeskätt tsiviil- ja militaarkeermiste osas. Osaliselt on eestirootslaste elu suurvõimu ajal vaadeldud prof. Torkel Jansson (Uppsala Ülikool), kuid teema väärriks edasist uurimist.

Kirjeldus

Osaprojekt nr 1. “Pootsmankonnad ja teised rannarootslaste koormised Rootsi suurvõimu ajal” on keskendatud 17. sajandi lõpus kogu Rootsi rannikul toimunud elanikkonna laevateenistusse – nn. Bootsmankondadesse – jaotamisele. Eelmisel aastal avastas käesoleva projekti autor Rootsi Riigiarhiivist andmed, mis tõendavad, et vähemalt eestirootslased Läänemaal (Wieck, Wormsö, Nuckiö) olid kohustatud ülal pidama oma pootsmane ning mõningatel andmetel isegi sõdureid. Selline süsteem oli Rootsi indelningsverket'i eeskujuks. Arhiiviavastus võimaldab esitada küsimuse: eestirootslased – kas privilegieritud seisus või riigisulased nr 1 Eesti- ja Liivimaal? Sest seni teadaolevatel andmetel eestlaste asualal sellist süsteemi ei tuntud(?). Seni teadaolevatel andmetel ei jäetud eestirootslasi kõrvale ka näiteks 1700. a toimunud suurtest küüdikohustustest marsruudil isegi kuni Tallinnani. See kõik näib toetavat uuringu *teoreetilist hüpoteesi, et Rootsi absolutistliku kuningavõimu ees oli eestirootslaste eriseisund riigirootslastena ja pärisorjusest vabadena fikseeritud, kuid ei toonud endaga kaasa koormiste kergendamist, vaid nende transformeerumist.*

Eriti huvitav oleks vaadelda eestirootslaste õiguslikku seisundit 1690. aastail alanud Eestimaa suure kohtureformi ja kohtukomisjoni töö taustal, sest – nagu arhiiviuurimused projekti autori poolt on näidanud – seadustati Eestimaal Karl XI käsul 1695. ja 1696. a mitmed balkid (Kungabalken, Giftermålsbalken, Tjuvmålsbalken), mis pidi andma ühtse juriidilise aluspõhja kogu riigile oma tervikus ning seega kaotama senised provintsialsed eriõigused ja erikorra. Seega on siin küsimus riiklikust ühtsuspoliitikast, milles eestirootslastel oli oma tähelepanuväärne koht.

Osaprojekt nr. 2: “Kui rootsi keel segatakse balti keeltega”. Keeleline aspekt suurvõimu ajal. Mõjud, laenud lokaalnivool eesti ja saksa kohalikesse keeltesse. Varasemast on teada Eesti akad. P. Ariste sellealased tööd (keelekontaktid, rootsi saksa laenud). On tekkinud vajadus Ariste redigeerimiseks ja täiendamiseks. Projekti autori poolt esitatakse küsimus pisut teisiti – rootsi laenud mitte ainult eesti, vaid ka saksa keelde, kusjuures valik oleks tehtud selline, et

oleks võimalik kontrollida sõnalaenu ajalist tausta. Arhiivileiud näitavad, et näiteks õigusloomes on olnud märgata rootsi terminoloogia teatud ülekandumist saksa keelde Eestimaal, näiteks lause: “Die Königsbalken solle mit allen *lagmänner* und *Häradshöfdningen* wie auch Burgmeistern in denen Stätten communiciert werden” või “...womit *jordebalken* gesandt worden...” (EHA, F.1, n.2, s-ü. 152, s. 1-2). Rannaeestlaste poolt on samuti saadud rida laene, kus avaldub rootsi mõju – näiteks veel 20. sajandil. Algul on kasutatud talumaa asemel sõna *Hemman* jne. Samuti on huvitav jälgida rootsi keele grammatika eripära baltisakslaste rootsikeelsetes kirjades, mis nõuab ajaloolist keeleerianalüüsi (W. A. Schlippenbachi rootsikeelsed kirjad, RA ja KrA). Seega tuleb luua ajastule adekvaatne sotsiaalmajanduslike ja ühiskondlike terminite alusandmebaas, mida ühe või teise laenu puhul saab määratlemiseks kasutada. Samuti on seni täiesti uurimata valdkond rootsi keele grammatiline mõju baltisaksa keelele ja baltisaksa lokaalkeelekasutuse mõju kohalikku rootsi (ja eestirootsi) keeletarbimisele.

Aspektid uurimiseks:

- 1) Eestirootsi mõjud eesti keelele ja riigirootsi mõjude geograafiline levik, eriti Saaremaal – kas eestirootsi mõjude tunnused?
- 2) Rootsi ja eestirootsi mõjud saksa keelele ning vastupidi.
- 3) Analüüs, kasutades suurusajastu kohta loodud nn. märksõnalist andmebaasi.

Eestlaste keelelisest rootsistamisest sel perioodil ei saa rääkida – vastupidi, asjaajamisekeelena said eesti ja läti keel suuremat tähelepanu kui saksa keel. Seega ei kasutatud ära eestirootslasi rootsluse eelpostina etnilises mõttes.

Osaprojekt nr.3: “Eestirootslased Eesti põhjarannikul”. Rannarootsi asuareaal Eesti põhjarannikul on seni praktiliselt läbi uurimata. Elanikkonna loendiregistrid 17.-18. saj alguseni võimaldavad aga jälgida eestirootslaste asustusi Tallinna ümbruses. On vaja täpsustada selle piirid ning selgitada põhjused, miks see rahvagrupp hiljem kadus. Selleks on vajalikud fundamentaalsed allikauuringud.

NB! Kõigi kolme osaprojekti näol on arvestatud eeldust arendada projekti baas doktoritöök.

AJALISED RAAMID ja MAKSUMUS:

Osaprojekt nr 1:

Aeg: 2 aastat.

Kulud: arhiiviuuringud Stockholmi Riigiarhiivis, Sõjaarhiivis, Kuninglikus Raamatukogus ning Eesti Ajalooarhiivis.

Transport	20 000 SEK
Majutus	80 000 SEK
Ülalpidamine	70 000 SEK
Kulud materjalile (kopeerimine, raamatud jm)	20 000 SEK
Ettenägematud väljaminekud	10 000 SEK
Kokku:	200 000 SEK

Osaprojekt nr 2:

Aeg: 2 aastat

Kulud: andmebaasi loomine, töö arhiivis, töö kirjandusega.

Transport	20 000 SEK
Majutus	40 000 SEK
Ülalpidamine	70 000 SEK
Kulud andmebaasi loomiseks (tarkvara jm)	10 000 SEK
Kulud materjalile (kopeerimine, raamatud jm)	20 000 SEK
Ettenägematud kulud	10 000 SEK
Kokku:	170 000 SEK

Osaprojekt nr 3:

Aeg: 1 aasta.
Kulud: töö arhiivides ja kirjandusega

Transport	10 000 SEK
Majutus	40 000 SEK
Ülalpidamine	30 000 SEK
Kulud materjalile	10 000 SEK
Kokku:	90 000 SEK

Projekti maksumus kokku 5 aasta peale: 460 000 SEK